

УДК 351.001.73:630*432

ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ДЕФІНІЦІЇ «ЛІСОВА ОХОРОНА»

**О.А. КОЗАЧУК, аспірантка¹,
Національного університету біоресурсів
і природокористування України**

У статті досліджуються теоретичні підходи до вивчення поняття та змісту дефініції «лісова охорона». Показано роль наукових досліджень при визначенні та розмежуванні понять «охорона», «лісова охорона», «охорона лісу». Розкрито характерні ознаки лісу як основи навколишнього природного середовища.

Охорона, лісова охорона, лісоресурси, державні органи управління, дефініція «лісова охорона».

Метою наукової статті є вивчення та аналіз теоретичних підходів щодо визначення поняття та змісту дефініції «лісова охорона»; дослідження наукових робіт, автори яких розглядали визначення «лісова охорона» як окрему категорію. Розкриття характерних ознак лісу, як основи навколишнього-природного середовища.

Вивченням теоретичних підходів поняття «охорона» в юридичному розумінні займалися такі вчені, як: О.Ф. Скакун, О. І. Харитоновна, В.В. Галунько, П.В. Мельник, Р.Б. Шишка, а безпосереднім, поглибленим, дослідженню поняття «лісова охорона» була приділена увага таких науковців: В.П. Ткача, І.А. Дмитренко, К. Г. Булатова, В.І. Андрейцева, В.П. Печуля та ін. Їх внесок в науку є значним, але не вичерпним, він швидше слугує підґрунтям для подальших досліджень.

Беззаперечно, ліси є основною складовою навколишнього природного середовища і як будь-який природний об'єкт характеризуються відповідними ознаками: біологічними, екологічними, економічними та юридичними.

За своїми *біологічними ознаками* ліси – це унікальне природне явище, тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище. У цьому значенні поняття лісів є складовою поняття рослинного світу [1, с. 462].

---

¹ Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор В.І. Курило

Згідно зі ст. ст. 39–41 Лісового кодексу України залежно від основних функцій, а також враховуючи рівнозначність вимог економічних і екологічних ознак, ліси України поділяються на такі категорії, як:

– захисні ліси (виконують переважно водоохоронні, ґрунтозахисні та інші захисні функції);

– рекреаційно-оздоровчі ліси (виконують переважно рекреаційні, санітарні/гігієнічні та оздоровчі функції);

– ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення (виконують особливі природоохоронні, естетичні, наукові функції тощо);

– експлуатаційні ліси [2].

Юридичне поняття лісів міститься в Лісовому кодексі України, норма якої вказує, що поняття лісів пов'язане з формуванням лісового фонду, який становлять усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них [2].

Однією з головних юридичних ознак лісів є їх *державний облік та охорона*. Реєстрація лісів у державних облікових документах як об'єкта права власності, управління, використання та охорони дає можливість відмежувати ліси від інших природних ресурсів, встановити знаходження їх на спеціально виділених землях, визначити власників, користувачів, органи, що здійснюють управління в галузі раціонального використання та охорони лісів [3, с. 467].

Основним і найпершим заходом охорони лісів є створення міцної правової бази їхнього раціонального використання і охорони, а саме: розробка і прийняття необхідних лісових законодавчих актів, а також їх своєчасне поновлення залежно від потреб життя. Лісове законодавство завжди розглядалось як важливий засіб раціонального використання й охорони лісів. Проте на практиці допускалося немало правопорушень щодо лісів.

Це обумовлювалося наявністю великої кількості некодифікованих актів лісового законодавства, що утруднювало діяльність органів лісового господарства, лісокористувачів, усіх суб'єктів лісових правовідносин. З прийняттям нового Лісового кодексу України зазначений недолік усувається [4, с. 222].

Здійснення заходів щодо охорони лісів безпосередньо органами лісової охорони можна сміливо вважати першим кроком до запобігання юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства.

Охорона лісів – необхідна форма взаємодії суспільства і природи, що включає в себе відносини з охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, порушення порядку користування. Захист лісів здійснюється з метою боротьби зі шкідниками, хворобою лісів тощо [5, с. 369].

Так, П.В. Мельник правовою охороною лісів визначає сукупність правових норм і правовідносин, яка пов'язана із раціональним використанням, відтворенням, підвищенням продуктивності та захистом

лісів з метою забезпечення і підвищення екологічних (водоохоронних, захисних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих рекреаційних), естетичних, економічних, виховних та інших їх властивостей [6, с. 120].

Термін «охорона» В.В. Галуцько розуміє, з одного боку, як безпосередній правовий захист соціальних інтересів громадян соціальних груп усього суспільства, з другого – як стимулювання таких соціальних дій, наслідком чого було б зміцнення існуючих суспільних відносин і нейтралізація тих соціальних тенденцій, що загрожують їм [7, с. 327].

Більшість учених наголошує на відмінності таких понять, як «охорона» та «захист» і зазначає, що в юридичному розумінні «охорона» означає позитивний стан норм права, направлений на недопущення порушення суб'єктивних прав і законних інтересів осіб, відображає статику правовідносин. Тоді як «захист» характеризується динамікою через реалізацію засобів і форм, передбачених законодавством для відновлення правового становища потерпілого, притягнення винного до юридичної відповідальності, що застосовуються тоді, коли суб'єктивне право вже порушено [8, с. 192].

Так, охороною є відвернення лісових пожеж, запобігання порушень правил порядку користування лісами чи здійснення незаконних рубок як невід'ємна форма взаємодії природи і суспільства.

Захист лісів здійснюється з метою боротьби зі шкідниками, хворобою лісів тощо. В.І. Андрейцев охорону лісів вважає необхідну форму взаємодії суспільства і природи, що включає в себе відносини з охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, порушення порядку користування. Захист лісів здійснюється з метою боротьби з шкідниками, хворобою лісів тощо [9, с. 369].

Для здійснення охорони та захисту лісів України діє: державна лісова охорона, лісова охорона спеціально уповноважених органів лісового господарства та лісова охорона інших постійних лісокористувачів.

Також потрібно наголосити про не паритетність понять «лісова охорона» та «охорона лісу», а також «державна лісова охорона» та «охорона лісу державою».

Так, відповідно до ч. 3 ст. 1 Лісового кодексу України усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави. Охорона лісу державою – це загальнообов'язкова функція держави, яку вона реалізує через діяльність відповідних органів.

Від імені держави лісами розпоряджається Верховна Рада України. До її відання в галузі регулювання лісових відносин належать:

- а) законодавче регулювання лісових відносин;
- б) розпорядження лісовим фондом;
- в) визначення основних напрямів державної політики в галузі охорони, захисту, використання та відтворення лісів;

г) визначення повноважень діяльності Рад народних депутатів і органів державної виконавчої влади щодо організації охорони, захисту, використання та відтворення лісів;

Верховна Рада України делегує свої повноваження щодо розпорядження лісами відповідним Радам народних депутатів.

Державна лісова охорона – це сукупність органів державної влади, які здійснюють контроль з охорони, захисту, використання та відтворенню лісових ресурсів України. Державна лісова охорона діє у складі центральних, регіональних, обласних управлінь, а також установ та організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства.

Держлісоохорона у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України, Положенням про державну лісову охорону [10].

Метою діяльності держлісоохорони є здійснення правових, лісоохоронних та інших заходів, спрямованих на збереження, розширене відтворення, невиснажливе використання лісових ресурсів, включаючи об'єкти тваринного світу в лісах.

Держлісоохорона під час організації заходів, спрямованих на усунення порушень лісового законодавства, взаємодіє з правоохоронними органами, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадянами та їх об'єднаннями.

Охорона лісу – це поняття екологічне і стосується виключно комплексу заходів, спрямованих саме на захист та відновлення флори та фауни на землях України, що належать до лісового фонду.

Охорона лісів багато в чому залежить від виконання обов'язків, які покладені законодавством на лісокористувачів. Вони поділяються на постійних і тимчасових.

Таким чином, враховуючи викладене вище, можемо зробити висновок, що дефініція «лісова охорона» є поняттям, визначеним у контексті розгалуження органів Державної лісовою охорони. Так, в Україні діє лісова охорона спеціально уповноважених органів лісового господарства та лісова охорона інших постійних лісокористувачів. Центральним, спеціально уповноваженим органом лісового господарства є Державне агентство лісових ресурсів, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра аграрної політики та продовольства України (далі – Міністр); входить до системи центральних органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

Відповідно до Положення про Державне агентство лісових ресурсів України, основними завданнями Держлісагентства України є:

1) внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері лісового та мисливського господарства;

2) реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства [11].

Постійні лісокористувачі зобов'язані:

а) забезпечувати відтворення, охорону, захист і підвищення родючості ґрунтів, продуктивність лісових насаджень і посилення їх корисних властивостей, виконувати інші вимоги законодавства щодо ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів;

б) дотримуватися науково обґрунтованих норм і порядку спеціального використання деревних та інших ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду;

в) вести лісове господарство, здійснювати спеціальне використання лісових ресурсів та користуватися земельними ділянками лісового фонду способами, які б забезпечували збереження оздоровчих і захисних властивостей лісів, а також створювали сприятливі умови для їх охорони, захисту, використання й відтворення;

г) вести первинний облік лісів;

д) забезпечувати охорону рідкісних видів рослин і тварин, рослинних угруповань відповідно до природного законодавства;

е) своєчасно вносити платню за використання лісових ресурсів;

є) не порушувати законні права тимчасових лісокористувачів.

На охорону лісів спрямовані й обов'язки тимчасових лісокористувачів.

Список літератури:

1. Екологічне право України. Академічний курс : підруч. для студ. вищих навчальних закладів / Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, М.І. Єрофеева та ін.; Ю.С. Шемшученко (заг. ред) ; НАН України ; Інститут держави і права ім. Корецького. – 2-ге вид. – К. : Юр. думка, 2008. – 720 с.

2. Лісовий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 17. – Ст. 99.

3. Екологічне право України. Академічний курс : підруч. для студ. вищих навчальних закладів / Г.І. Балюк, А.П. Гетьман, М.І. Єрофеева та ін. ; Ю.С. Шемшученко (заг. ред) ; НАН України ; Інститут держави і права ім. Корецького. – 2-ге вид. – К. : Юр. думка, 2008. – 720 с.

4. Дмитренко І.А. Екологічне право України : підруч. для вузів / І.А. Дмитренко ; Національна академія внутрішніх справ України; 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.

5. Андрейцев В.І. та ін. Екологічне право: особлива частина : підруч. для студ. юрид. вузів і факультетів: Повний академічний курс / за ред. акад. АПРН В.І. Андрейцева. – К. : Істина, 2001. – 544 с.

6. Мельник П.В. Поняття правової охорони лісів / П.В. Мельник // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. ст. – 2001. – Вип. VII. – С. 113–121.

7. Адміністративне право України [Текст] : підруч. : у 2 т. / Відкритий міжнародний ун-т «Україна». – Херсон : ХМД, 2013. – Т. 1: Загальне адміністративне право. – 393 с.

8. Галуцько В.В. Адміністративно-правова охорона та захист права власності / В. В. Галуцько // Вісник ХНУВС. – 2007. – № 38. – С. 192–198.

9. Андрейцев В.І. та ін. Екологічне право: особлива частина : підруч. для студ. юрид. вузів і факультетів: Повний академічний курс / за ред. акад. АПрН В.І. Андрейцева. – К. : Істина, 2001. – 544 с.

10. Про затвердження Положення про державну лісову охорону / Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. N 976.

11. Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : Затверджено Указом Президента України від 13 квітня 2011 р. № 458/2011.

В статье исследуются теоретические подходы к изучению понятия и содержания дефиниции «лесная охрана». Показана роль научных исследований при определении и разграничении понятий «охрана», «лесная охрана», «охрана леса». Раскрыты характерные признаки леса, как основы окружающей среды.

Охрана, лесная охрана, лесоресурсы, государственные органы управления, дефиниция «лесная охрана».

This article examines the theoretical approaches to the study of the concept and maintenance of «Forest Protection» definition. The role of scientific researches is shown at determination and differentiation of concepts «Protection», «Forest Protection», «Forests Protection». The characteristic features of the Forest, as the base of surrounding-natural environment are exposed.

Protection, Forest protection, Forest Resources, State Administration, definition of «Forest Protection»